

FRI ÆTER. OM DE ITALIENSKE LOKALRADIOER.

Af Mogens Schmidt

Prolog

"Radio Alice. God morgen. Mandag den 26. januar. I går sneede det. I nat var det måneskin og den 31. vil der være fuldmåne. Vi er i vandmandens tegn, og de som har fødselsdag i dag er tendentielt "blue" men med udpræget tendens til deltagelse i heldigt gennemførte strejker... Og vi er her endnu, Radio Alice, i vores hule fyldt med uhyggelige væsner. En megahertz-masse af vandmandstyper. Månesyge øjne og med tekniske anlæg der er akkurat lige så eksperimenterende som vi selv. (Bånd 1) "White rabbit" med Jefferson Airplane.

Nedfading. Her er Radio Alice. Endelig Radio Alice. I hører os på 100,6 mhz, og I vil blive ved med at kunne høre os, hvis de da ikke får ram på os.

Opfading. Musikken slutter. Radio Alice altså, og det her var Jefferson Airplane med "White Rabbit", hvide kanin: Gå hen og spørg Alice, jeg tror hun ved det når nu logikken og de normale relationer er brudt sammen, er rådne og døde, og den hvide ridder snakker sidelæns, og den røde dronnings hovede er langt, langt væk...

Et ord om ytringsfrihed.

Det var i 1976 at den danske venstre fløj fik øre for de italienske lokalradioer. I dagblade som Socialistisk Dagblad og Information dukkede der artikler op om "de frie radioer", deres indflydelse på den italienske venstrefløj, og i radioen var der stemningsbilleder med radiocitater fra alternative telefonprogrammer og fra stationer, der fungerede som demonstrationsledere ved store manifestationer. Den eksperimenterende karakter, som disse radioer havde både indholdsmæssigt og politisk blev diskuteret. Som et experiment var denne udvikling nu ikke tænkt. Tværtimod - da den italienske forfatningsdomstol i juli 1976 afsagde en kendelse, der foreløbig legaliserede private radio- og tv-sendere med henvisning til ytringsfrihedsbestemmelserne i den italienske grundlovs artikel 2, så var dette en kendelse, der kom som en ubehagelig og uforberedt overraskelse for de magtfulde kredse indenfor Democrazia Christiana, der i høj grad styrede RAI, det statslige italienske radio- og tv selskab. Domstolens afgørelse fastslog, at ytringsfriheden omfattede alle eksisterende kommunikationsmidler - og dermed også de elektroniske massemedier. Frihedens indskrænkning lå så - som altid - i den kapital, der er nødvendig for at udnytte den grundlovssikrede rettighed.

De private radiosendere var begyndt som politisk motiverede protester mod den ensidige og korrumperede nyhedsformidling som fandtes både i RAI og dele af dagspressen, men der var også en anden tilgang til senderne. Private forretningsfolk med udsyn ønskede at satse på en branche, der i andre lande klart havde bevist sin kommercielle bæredygtighed. Domstolsafgørelsen var således en forsinket legitimering af de mange sendere, som allerede før sommeren 1976 var gået i gang. Den italienske venstrefløj var med her, og i løbet af 1977 kom så det store boom i oprettelsen af private radiosendere. Men mere end 90% af disse var oprettet af kommercielle foretagender eller politiske associationer med en klar forbindelse til borgerlige eller katolske politiske kredse. Også i dag er langt den største del af radiosenderne ejet af store forretningskæder, forlagssammenslutninger, internationale agenturer og politiske partier og institutioner på højrefløjen. Men i 1976 var det de røde 5-10%, der var interessante. Radio Citta Futura, Radio Alice, Teleromacavo, Radio Evelyn, Radio Pololare, Canale 96 var blot nogle få af de kendte navne fra Rom, Bologna, Terni og Milano. Denne nyskabelse i venstrefløjens brug af massemedierne kastede et åbende perspektiv ind over en dansk diskussion, hvor det endnu var polemikken med Aktive Lyttere og Seere, der styrede temaerne. Nu hvor nærradioerne er blevet en statslig garanteret forsøgsaktivitet herhjemme er en institutionel og politisk vurdering af de sidste fem års udvikling i Italien blevet påtrængende.

Ideologi eller profit.

Allerede i 1975 var de private stationer gået i gang, som protest og pression mod de etablerede ættermidier. Mere end 300 radioer sendte før Forfatningsdomstolens afgørelse blev offentliggjort. Og i 1976 oprettes 1155 lokale radiosendere. De placeres over hele Italien, naturligvis tættest i de mest industrialiserede regioner, Lombardiet med Milano og Lazio med Roma som centre. Antallet af oprettede stationer var i de kommende år stadigvæk stort, men udviste alligevel en faldende tendens. I 1977 oprettedes 1085. I 1978 var det 806. I 1979 489, og sidste år blev der kun oprettet 141 nye sendere. Og mens dette tal faldt jævnt, så steg to andre: antallet af nedlagte radiostationer og antallet af oprettede private tv-sendere.

Som nævnt er kun en forsvindende del af disse stationer at henregne til venstrefløjen. Flere er dog af primær idémæssig eller ideologisk karakter. Højrefløjen, kirken, de læge borgerlige partier - alle har de satset på at sikre sig loyale frekvenser, som kan informere og propagandere på det liberale ættermarked.

Den største gruppe af stationer udgøres dog uden tvivl af de rent kommercielle sendere. Musikradioer, som undertiden afbryder en lind strøm af velsmurt kommentatorsnak og pop med reklamer, i de allerfleste tilfælde af udpræget lokal karakter. Det kan være en tøjforretning fra centrum, slagtilbuddet i en ny møbelforretning i planetbyen eller den lokale Lancia-forhandler. Reklamerne er, i klar modsætning til tv, hvor de store nationale og internationale mærkevarer dominerer, decideret beregnet på det snævre sendeområde, som står til rådighed for de private radiostationer.

Fælles for alle senderne er domstolsafgørelsen, som ikke har taget indholdsmæssig stilling til, hvad lokalradioerne skal sende. Begrænsningerne i den italienske lovgivning er derimod tekniske og generelt politiske. Der skal for det første være plads til frekvenserne. Hele det frekvensområde, som den italienske stat har dispositionsret over, er opdelt med 75% til staten og 25% til de private. Når vi så ved, at der stadigvæk er mere end 1000 private sendere, siger dette lidt om, hvor intensivt radiobølgerne kan udnyttes. Det er da heller ikke nogen hemmelighed for nogen, der har været i Italien, at det i storbyområder er næsten umuligt at høre private sendere i længere perioder uden kraftig interferens.

Den anden begrænsning går ud på, at de private radioer ikke må sende ud over deres lokalområde. Stationerne må heller ikke danne oligopoler eller monopoler, som kædes sammen til landsomfattende selskaber af network-typen.

Dette sidste punkt, som er et afgørende stridspunkt på tv-området, medfører bl.a. at et konsortium, som faktisk ejer flere sendere i forskellige dele af Italien, ikke må sende den samme udsendelse samtidigt på alle disse sendere. Der er med denne bestemmelse sat en effektiv bom for konkurrence på den nationale nyhedsformidling, som stadigvæk - for både radio og tv - er lagt i hænderne på RAI. Just her i september 1981 er der faldet en dom fra Corte Costituzional som bekræfter dette forhold til de store tv-selskabers klare ærgrelse.

Et politisk kampområde.

Det er, sandt for dyden, ikke nogen statisk situation, der møder den tilrejsende. Forvirringen og konkurrencen på det kommercielle radiomarked gør sig hørbart gældende på den anden side af Brenner-passet. Udviklingens klassiske liberalisme har nemlig endnu ikke drevet koncentrationen frem i en form, hvor udbuddet er "stabiliseret". Bl.a. derfor er der til stadighed ønsker om et regulerende lovindgreb som skal begrænse antallet af tilladte sendere. Disse ønsker kommer til udtryk både fra de store italienske politiske partier og fra de mest velbeslåede

sendere. De store partier - DC, PSI og PCI - har en fælles interesse i, at radiomarkedet ikke kommer til at omfatte, hvad de opfatter som extremerne, fascisterne på højrefløjen og de mindre socialistiske bevægelser på venstrefløjen. Extremerne er især blevet udskældt, fordi de - og dette gælder især venstrefløjen - praktiserer en meget radikal access, og meget aktivt blander sig i de politiske diskussioner.

De store partier samles også om en politik, der ud fra en teknisk argumentation vil opstille bestemte professionaliseringskrav til senderne. Krav, som det vil være vanskeligt for de små sendere at opfylde, og som vil stride mod den radioæstetik og den politik, der ligger bag den ukontrollerende access på mange af senderne. PCI har videre, sammen med flere fagforeninger, yttret interesse i en lovgivning, der skal have afsmittende virkning ind over arbejdsmarkedet. I dag forholder det sig nemlig således, at kun hver 6 af de 40.000, der er ansat på de private radiosendere, er organiseret eller indgår i et normalt kontraktligt arbejdsforhold. Det er altså for størstedelen stadigvæk frivilligt aktivistarbejde eller udnyttet uorganiseret arbejde, der producerer for de private radioers 9 millioner daglige lyttere.

Også de mere velkonsoliderede blandt radiostationerne ser frem til den kommende lovgivning. Som på tv-markedet er presse- og forlagskapital stærkt involveret i at danne network-lignende sammenslutninger af "selvstændige" sendere med henblik på at kunne præstere givtige alternativer til RAI på nationalt niveau, når en fornyet lovgivning giver legal basis for det. Her ligger også baggrunden for, at disse stationer beklager sig over, at der for tiden er for mange sendere. Og den, mestendels lokale, reklamekapital som de kommercielle stationer konkurrerer om er trods alt begrænset. En god gammeldags kapitalistisk "oprydning" hvor de økonomisk stærkeste får mulighed for at overleve, vil være velkommen - især hvis denne proces kan gennemføres i en lovgivnings tilsyneladende neutrale regi. Det er om disse problemer, den politiske diskussion om de private sendere i øjeblikket drejer sig. Men, desværre, ikke så meget direkte i forhold til radioerne, som i forhold til de langt mere iøjnefaldende og så godt som entydigt kommercielt beherskede tv-sendere. Mere end 900 private tv-sendere er i øjeblikket i drift i Italien.

Venstrefløjen og nogle af de mindre liberale partier søger at fastholde en fri adgang til at oprette ikke-kommercielle radiosendere. Dette er et forsøg på at stable et modtræk på benene over for det resultat, som man frygter vil komme ud af en statslig regulerende lovgivning eller en traditionel kapitalistisk koncentrationsproces. Det haster med at få formuleret og bragt klarhed over denne politik, for lovgivningen er på vej. Den nye Post- og Teleminister Gaspari har endda i

forskellige dagbladsinterviews løftet lidt på sløret for, hvad der kan forventes. Til det uafhængige La Repubblica (12/8) udtaler han, at de private sendere fortsat kan regne med at få tilladelse til at sende lokalt, men også at der skal ryddes op i forhold til faktorer som økonomisk formåen, professionalisering og teknisk kapacitet. Alle tre områder, som vil kunne fortolkes på en sådan måde, at det vil kunne lukke adskillige af de mindre sendere, og herunder også en betragtelig del af de ikke-kommercielt fungerende.

Nærradio, et billigt og farligt medium.

De uafhængige private, eller frie stationer i Italien er vokset frem spontant i 70'erne. Det er derfor ganske vanskeligt at give et entydigt dækkende billede af, hvordan disse sendere har organiseret sig, hvordan de skaber de økonomiske rammer for sig selv osv. Vi kan ikke desto mindre søge frem til nogle fællestræk for de kommercielle, henholdsvis de ideologiske sendere.

Fælles for begge disse grupper er deres lov-fastlagte lokalisering. De sender kun i et geografisk begrænset område. En gennemsnitsradius for det areal, der dækkes af en rimelig sendekapacitet er ca. 50 kilometer. I den samme by er der som oftest flere sendere. I de større er der ligefrem mange. F.eks. er der i Milano eller Rom mere end 50 radiostationer i gang hvert sted - og mere end 20 tv-stationer også hvert sted. Langt de fleste er imidlertid kommercielle. Disse stationer sender musik, kun afbrudt af hyppige reklameindslag og korte lokale informationsspots. Bestemte større stationer har dog undertiden særlige kontrakter på live-reportager, f.eks. fra vigtige lokale sportsbegivenheder. Decideret oplysende, kulturel radio som vi herhjemme kender det fra Program 1 findes faktisk kun på RAIs tilsvarende kanal og på de ideologisk dominerede private sendere.

Studiefaciliteter og bemanning er ofte primitiv. Der er som regel højst to studier, og de tekniske og programproducerende medarbejdere er amatører med hvad dertil hører af lyder og kvaliteter. Kun relativt få, større sendere adskiller sig fra dette billede, som regel en eller to sendere i de større byer, som også har en større senderadius end normalt.

Det primitive er mest udtalt for de ideologisk orienterede senderes vedkommende. Da de blev oprettet midt i 70'erne kostede det under 50.000 at købe et fuldt sendeklart anlæg og det kunne med teknisk snilde bygges til en endnu lavere pris. Pengene hertil blev skaffet gennem indsamlinger, støttearrangementer og frivillig licens - disse indtægtskilder er stadigvæk de vigtigste for de sendere, som

ikke er afhængige af reklameindtægter eller har et parti eller en større organisation som økonomisk garant.

De ideologisk orienterede radioer, og især de socialistiske voksede frem i et udvekslingsforhold med en vigtig politisk bevægelse på den italienske venstrefløj. Efter ungdomsoprørets dage var denne splittet op i mange enkeltstående, autonome grupperinger, men netop i midten af 70'erne samledes en del af den politiske energi i bevægelser, større løst organiserede sammenhænge, hvor enighed om målet ikke skulle overskygges af taktisk spil om monopolet på den rette linje. Det var som en dynamisk instans i disse bevægelser, de frie radioer blev til på venstrefløjen. Radioerne indgik i en mobiliserende proces, som gennemstrømmede de forskellige autonome grupper. Både fordi udsendelserne nødvendigvis måtte være billige, og fordi der lå et politisk frihedsideal bag ved dem, hævdede mange af radioerne en radikal access, "hovedløs journalistik" er det blevet kaldt i Italien på grund af stationernes afkald på nogen norm for forhåndskontrol. Dette medførte naturligvis, at radioerne ofte kom på kant med, hvad man mente kunne tillades. Selve grænseoverskridelsen, oprøret blev et radiojournalistisk princip. Udsat for beskyldninger om opbakning af bevæbnet kamp udtalte en af aktivisterne fra Radio Alice "Der er ét attentat, som jeg tilstår at have begået. Det er attentatet på opsplittningen mellem liv og begær, på sexismen i forholdet mellem mennesker, på reduktionen af livet til en tjenesteydelse betalt med lønnen". Normflytningen og radikaliteten i parolerne genfinder vi også i mange af de navne, de røde radioer antog: Radio Citta Futura, Spazio Aperto, Radio Centofiori og Radio Alice - utopiens repræsentant fra "eventyrlandet".

Fanfare eller telefonboksjournalistik.

Hvad er der så kommet ud af alle disse sendere? Hvordan fungerer de i dag? De har naturligvis alle haft en politisk funktion. Ikke kun i forbindelse med regional- og kommunalvalg, men også i det omfang, hvor de har været medvirkende til at skærpe eller sløve lytternes opmærksomhed overfor alle de ting, der er medbestemmende for dagligdagen.

De kommercielle radioer har dog først og fremmest tjent penge hjem til sine ejere. I de første år nemme og store penge. I de sidste par år har det knebet mere. En benhård koncentrationsbevægelse er gået i gang, og selvom budgetterne for public relation ikke beskæres med samme hårde hånd som lønningerne i virksomhederne, så er afmatningstegnene tydelige. Hertil kommer at især den kommercielle radio presses af de mange nye private tv-stationer, som jo ikke nøjes med at

sende om aftenen. Det daglige lydtafet er ved at få billeder på. Radiomediets største fortrin, dets hurtighed og dets reportagemæssige autencitet er overhovedet ikke blevet udnyttet endsige udviklet af de kommercielle sendere. Musikflader i en hektisk opgearret stil, som ikke engang Christian Flagstad og hans Fanfareudsendelse kan nå op i nærheden af, er det typiske. Og informationsindslagene overskrider på ingen måde nogle af de rammer, den vesteuropæiske standard for hurtig funktionsradiojournalistisk har sat. Det lokale tilknytningsforhold er hos de kommercielle groft sagt kun dyrket på reklameområdet.

Det forholder sig lidt anderledes med de ikke-kommercielle sendere. Bl.a. fordi de har en gruppe af forhåndspositive kernelyttere har de kunnet tillade sig at lave andet end trivielle musikudsendelser. Hermed ikke være sagt, at disse stationer ikke benytter endda store musikflader i programmet. Det gør de, alene fordi det er billigt programstof. De mange små radioer fandt dog hurtigt andre billige programtyper, som stadigvæk anvendes. Ofte bliver radioen så at sige sendt ud i lokalområdet for så - uredigeret -at formidle indtryk, samtaler, skænderier fra en arbejdsplads, et torv, en restaurant eller et møde. En helt særlig journalistisk genre er opstået omkring disse sendere, "corrispondente a gettone", altså telefonbokskorrespondenter som spontant ringer en aktuel reportage ind, eller de indgår med uredigerede telefonindlæg i en udsendelse, som er i gang. Disse telefonsamtaler, som sættes i æteren udenom "sluser" eller andet godt fra de statslige radiofonier, har været et af de mest udskældte programpunkter på de private sendere. Formen er blevet uddybet ved at radioen koblede telefoner ind i forbindelse med store demonstrationer, således at en tovejskommunikation opstod. Ingen italiensk demonstrant med respekt for sig selv tager afsted uden sin transistor. I politisk tilspidsede situationer var det gennem radioen, man indkaldte til møder eller bad om hjælp, som nedenstående autentiske sekvens fra Radio Alice viser:

"ÅBN DØREN! - Har I en dommerkendelse? - Ja. - Jeg vil se den. - Åbn! - Vi vil se dommerkendelsen, hør på os. Til alle kammerater, som lytter nu. Sæt jeg i forbindelse med advokaterne i den politiske forsvarskomite, og Daniela, hvis du er ved telefonen, jeg mener radioen, så forbliv rolig. - Åbn den dør! - Endnu en appel fra Radio Alice. Radio Alice har politiet stående udenfor døren. Vi beder alle kammeraterne fra forsvarerkollektivet om så hurtigt som muligt at komme herhen i Via Pratello..."

Men det er ikke kun i disse spidssituationer, radioen bliver brugt medrivende, mobiliserende i Enzensbergers forstand. Radioen er, siger aktivisterne på de italienske venstrefløjssendere, et upuritansk medium. Den stritter imod de stramme dogmer, er anti-sekterisk og folkelig. Det er en sådan overskridelsens æstetik,

der har gjort de frie radioer kendt ud over de indforståedes kreds, det der har gjort dem til spændende og efterlignelsesværdig radio. Musik fra arbejdspladserne, samtaler fra sindssygehospitalerne, politik fra sovebyerne.

På Radio Citta Futura i Rom siger de, at det væsentlige ikke består i at holde taler for lønarbejderne, men derimod i at give dem båndoptageren med på arbejde. På samme måde er det væsentlige ikke at holde foredrag om det nødvendige i, at venstrefløjen erobrer nogle selv-forvaltede rum, men derimod over radioen at tromme 2000 sammen til en spontan demonstration, en husbesættelse, et møde eller en koncert. Det er i forlængelse heraf man skal se den bevidste fravælgelse af, at lade repræsentanter for venstrefløjens etablerede organisationer optræde med så og så lang tid hver i forbindelse med konflikter, valg eller lignende. I stedet gives der produktionsmulighed til de aktive i kvindebevægelse, minoritetsbevægelser, fagforeninger, boligkvarteretsråd osv.

Italiensk krise, danske forsøg.

Også de ideologiske radioer er ramt af krisetegn. Den politiske resignation, der har grebet dele af den italienske venstrefløj, har medført store vanskeligheder med at fastholde kontinuiteten i stationernes arbejde, hurtigheden, entusiasmen og tilstrækkeligt gode kontakter i lokalområdet. Også økonomien er et problem.

Der tegner sig for tiden to linjer, der angiver forsøg på at svare på denne krise. Den ene repræsenteres bl.a. af to store romerske radioer Citta Futura og Radio Blu. Den går ud på at udvide det lokale nyhedsformidlingsaspekt. I virkeligheden handler det meget om, at disse stationer søger at placere sig som mødesteder for de politiske og sociale bevægelser, der bakker op bag venstrefløjen. De genrer, man anvender sig af, ligger tæt op af f.eks. de café-udsendelser som Svendborg Radio havde et vist held med under det sidste forsøg, eller de minder om de lokalmagasiner med historisk eller erindringsstof som flere af regionalprogrammerne producerer herhjemme.

Centofiori i Firenze repræsenterer denne linje. Man involverer sig i en mængde andre praktiske og kulturelle arrangementer, afholder koncerter, kører diskoteker, laver poesi aftener, opretter aktivitetshuse osv. Alt med henblik på at indgå i en bredere kulturpolitisk kamp i lokalområderne — og med henblik på en bedret økonomi.

Den største fare for de ikke-kommercielle stationer er i dag uden tvivl den kommende lovgivning. Meget taler for, at kun den lille del af de frie radioer, der er i en klar alliance med et politisk parti, f.eks. PCI eller en af de magtfulde og

meget mediebevidste italienske fagforeninger kan overleve. Den kommende lovgivnings præmisgrundlag vil nemlig i langt højere grad være det dyre tv-medium end det billige og i den forstand demokratiske radiomedium. F.eks. går en af overvejelserne i det udvalg, der forbereder lovforslaget, ud på at radioernes journalister skal være uddannede journalister og at nyheder og orienteringsstof skal købes fra anerkendte nyhedsbureauer for at en radio skal kunne fastholde sin licens.

Mens vi venter på Gasparis lovforslag, kan vi lade de danske initiativgrupper omkring nærradioforsøget få nogle af de italienske erfaringer med på vejen: I det omfang radioproduktionen, dens spredning og dens modtagelse er forbundet med en situation eller en bevægelse, som muliggør intervention fra modtagernes side i den fortsatte "radiotekst" - i det omfang er radioen det bedste instrument til at fortælle om dagens danmark, til at synliggøre de usynlige brudflader, til at give stemme til de tavse og til kreativt at intervenere i hverdagen.

Den ideologiske fløj af de italienske radioer ønsker en regulering fra statsmagtens side. Det gør de kommercielle også. Sidstnævnte ud fra professionaliseringkriterier, førstnævnte ud fra indholdsmæssige kriterier. Det har været på tale, at der skal stilles krav om en bestemt procentdel oplysende stof eller om en bestemt minimumsproportion mellem egenproducerede og indkøbte udsendelser. Dette vil naturligvis styrke disse sendere i forhold til de kommercielle, for hvem indholdet jo i virkeligheden langt hen er redundant. Kan det betale sig, er for disse sendere det afgørende spørgsmål.

Epilog.

Kan man i et samfund, hvor ytringsfriheden er sluppet løs på ætermediernes område, bestemme demokratiet, adgangen til at lave radio ud fra indholdet alene? Kan man i Danmark uproblematisk både ophæve DR's monopol på æterbåren kommunikation og kræve en statslig regulering af indholdet i nærradioerne? Under alle omstændigheder er det vigtigt at diskussionen om disse nærradioer bevæger sig videre fra det strukturelle-organisatoriske niveau til det indholdsmæssige.

"ÅBN! - Advokaterne kommer snart, vent bare fem minutter mere, de er på vej (Skrig) Den eneste kommentar er: lort, det er noget forrygende lort (skrig). De er kommet ind, de er kommet ind, de er kommet ind, vi står med hænderne oppe, de er herinde, vi har hænderne oppe, de river den over, de river mikrofonen af. - Hænderne op, hører I ikke - Vi har hænderne oppe. De river mikrofonen af. Hører De, har De nogen dommerkendel... (radioen tier).

Kilder: L'Espresso, Panorama, Altri Media, italienske dagblade og Colletivo
A/traverso: Alive e il diavolo. Sulla strada di Majakovskij: testi per una pratica di
comunicazione sovversiva Milano 1977.